

Življenjska zgodba Marije Arh

Marija Arh je bila skromna neopazna ženska. Vzgojena v pokorščini se ni izpostavljala. Svoje želje in potrebe je podrejala željam in potrebam drugih, dajala jim je prednost pred samo seboj. Prepričana je bila, da mora živeti za dobrobit drugih, zato je nesebično pomagala vsakomur, le sebi ni znala. Bila je poštena in pravična, a polna strahu, da bi komu naredila krivico.

Rodila se je leta 1915 kot tretji otrok v kmečki družini Pr Goričarju v Srednji vasi v Bohinju. Odraščala je skupaj z bratoma Janezom in Martinom ter sestro Francko. Oče Franc je podedoval le manjšo kmetijo, ki ni mogla preživljati vseh članov družine, zato se je zaposlil pri železnici. Če je le mogel, je s prihranjenim denarjem h kmetiji dokupil zemljo ali gozd, da jo je povečal. Pri hiši se je trdo delalo, da se je več zaslužilo. Otroci so bili hitro odgovorni za krave. Poleti so hodili nabirat borovnice in brusnice, ki so jih prodajali turistom v Ukancu. Če pa jih je bilo več, jih je mati Franca (Frančiška) z eno od deklet odnesla prodajat na ljubljansko tržnico. Iz Ljubljane sta prinesli nazaj *fasengo*, ki sta jo nakupili v železniški trgovini. Tam so lahko kupovali ceneje, ker je oče delal pri železnici. Tudi karte za vlak so dobili s popustom.

Ko sta bila sinova dovolj močna, sta že služila kot nosača za oskrbo planinskih koč v Julijskih Alpah, hčeri pa sta poleti delali kot majerici na planini Uskovnica. Oče je hitro ugotovil, da turisti prinašajo denar, zato je okoli leta 1930 na Uskovnici sezidal večjo kočo, kjer sta hčeri planšarici lahko postregli turistom s hrano. Tudi skromno prenočišče sta jim lahko ponudili. Ta kočica je sedaj prenovljena in spremenjena v Planinsko kočico na Uskovnici.

Pozimi, ko ni bilo dela na polju in travnikih, so otroci delali v gozdu (tudi hčeri) ali pa doma. Predvsem v

*Kočica na Uskovnici pred letom 1941,
last Staneta Arha*

zimskih večerih, ko ni bilo pravega dela, sta hčeri z materjo šivali oblačila, posteljno perilo, prte, pletle puloverje in *zokne*. Pri hiši je bil šivalni stroj in tudi kolovrat za predenje volnene niti. Obe dekletki sta si že zelo zgodaj pripravili balo za poroko. Vsa oblačila in posteljno perilo sta okrasili z vezenimi okraski in čipkami.

Doma je bila priročna mizarska delavnica, ki sta jo fanta zgodaj morala začeti uporabljati za izdelovanje grabelj. Naučila sta se popravljati vse, kar so vaščani prinesli k njim v popravilo. Celo sanke in smuči sta si izdelala sama in verjetno tudi po naročilu vaščanov. Oče ju je naučil zidati in sta nato zidala po bohinjski dolini. Oba sta že mlada obvladala igranje na diatonično harmoniko, zato sta bila cenjena v veseli družbi in na praznovanjih. Brat Janez je še pri svojih skoraj devetdesetih letih redno igral ob novem letu na silvestrovanju v planinski koči na Uskovnici.

Oče Franc je imel v družini popolno *komando*, vse je moralo biti po njegovem. Oporekanja ni prenašal. Dekletoma je celo fante odganjal od hiše, češ da so snubci premalo bogati. Doma pri atu šola ni bila cenjena, saj naj bi otroke odganjala od dela. Marija je rada hodila v šolo in se je pridno učila. Želela je postati učiteljica. Še posebno je imela rada matematiko. Za njeno šolanje doma ni bilo razumevanja, zato je končala le vaško šolo, to je štiri razrede in dva ponavljalna razreda, ki sta potekala ob nedeljah za mladoletne otroke.

Druga svetovna vojna je močno spremenila razmere v družini. Razbila jo je. Fanta sta šla v partizane, dekletki sta pomagali doma in še pri ostarelih sorodnikih v okoliških vaseh, ki so ostali brez delovne sile. Nemci so prepovedali planšariti na Uskovnici.

Po vojni so Goričarjeve otroke premamile obljube o boljšem življenju v industrijskih krajih. Najstarejši sin Janez je bil določen, da bo prevzel kmetijo, zato je moral ostati doma. Hči Francka je našla delo v Kamni Gorici. Že čez nekaj mesecev se je k njej preselila sestra Marija. Da bi več zaslužila, je po službi hodila pomagat kmetom pri kmečkih opravilih. Po enem letu se je preselila na Jesenice, kjer je v železarni delal že brat Martin.

V Železarni Jesenice je Marija dobila delo kot *pokarca* (zavijalka) elektrod in je tam ostala vse do upokojitve. Delo je bilo fizično težko, ker je bilo potrebno preložiti v enem delavniku tudi do deset ton elektrod. Ko so uvedli tekoči trak, je ta določal hitrost dela. Živim robotom niso odmerili časa za počitek. Čas za malico ali čas za

stranišče so morale delavke dobesedno ukrasti z medsebojnim dogovarjanjem in nadomeščanjem. Ko je bila ena od delavk na malici, so sosednje delavke morale opraviti tudi njeno delo, morale so bolj hiteti. V kolektivu se je počutila odlično. Zbrane iz različnih krajev so bile delavke prave prijateljice, ki so se obiskovale tudi po službi. Veliko se je družila z Nežo Tišler, Ružo Drobnič, Bogo Arh, Miro Bizjak, Cilko Noč, največ pa s Tončko Jakelj iz Kranjske Gore. Navdušeno je govorila tudi o svojih šefih, Leonu Knezu in Franciju Terseglavu.

Marija Arh, last Staneta Arha

Z mlajšim bratom Martinom sta v začetku živela skupaj v eni podstrešni sobici pri Černetu, na Prešernovi 28. Ko se je brat poročil, se je kmalu lahko preselil v izpraznjeno sosednjo podstrešno sobo. Nekaj let je Marija živela v eni sobici z dvema nezakonskima sinovoma. Ko je umrl sosed, ki ni imel sorodnikov, se je tudi Mariji ponudila priložnost, da dobi še sosednjo sobo. Preuredila si jo je v kuhinjo in tako je živela v skromnem enosobnem podstrešnem stanovanju do smrti leta 2005.

Kmalu po preselitvi na Jesenice je spoznala delavca Angela Kusterleta iz Baške grape in se vanj zaljubila. Bila je neodvisna, odrasla in dozorela, njen oče pa daleč, zato ji tega ni več mogel preprečiti. Z zanositvijo se je začelo njeno trpljenje. Ni hotela splaviti, zato jo je Angel zapustil. Še pred rojstvom otroka se je poročil z drugo žensko. V Bohinju jo je oče Franc preziral in ni dovolil, da bi doma rodila pankrta. Njena mati Francka je uredila, da je lahko rodila na njenem domu pod Studorjem in se vrnila z dojenčkom na Jesenice. Ime Stanko je nezakonskemu otroku določil župnik po svetniku na dan otrokovega rojstva. Porodniškega dopusta je bilo kmalu konec, zato je dojenček moral v jasli, mati pa na delo. V železarni so ji dovolili, da je med službo skočila v jasli podojiti svojega otroka. Tolažbo za kruto usodo ji je ponudil Franc Turšič, delavec pri Černetovih. A tudi ta jo je zapustil, ko je izvedel, da je z njim zanosila, celo očetovstva ni hotel priznati. Da bi imel nekoč rad svojega otroka, mu je že v bolnišnici dala ime Franci, po očetu. To se ni zgodilo. Ostala je sama z dvema pankrtoma. Le njen brat in hkrati sosed ji je stal ob strani, če mu je to dovoljevala njegova družina.

Sosedi so ji prigovarjali, da bosta sinova brez očeta postala barabi, zato naj se

poroči. Prepričali so jo in v obupu je dovolila, da so jo poročili z neznancem, ki so ji ga predstavili tri tedne pred poroko. Začel se je pekel. Izkazalo se je, da Sapač Kalman ni bil prav pri pravi pameti, poleg tega je veliko pil. Bil je odrasel otrok, ki ni vedel, kaj početi z žensko. Oba otroka je teroriziral in tudi njeno mamo Francko, ki se je zatekla k njej po pomoč po smrti moža Franca, osamljena in nezaželena pri snahi doma. Kot verna kristjanka je Marija dolgo vdano trpela svojo usodo, ki naj bi ji bila namenjena. Dokler se ni zlomila, je verjela, da jo bog preizkuša in da ji je namenil tudi lepe dni v prihodnosti.

Prišel je dan, ko je bilo vsega preveč. V glavi je vrelo, vse se je vrtelo, vse se ji je zamešalo. Ni videla svetle poti naprej in ne opore, na katero bi se lahko oprla v težkih trenutkih. Padala je proti dnu življenja. V obupu je prijela svoja ljubljena otroka za roke in ju molče peljala k reki Savi. Na Hermanovem mostu je stopila na rob in se zastrmela v valove reke, ki jo bodo rešili njenih muk, njenega bednega življenja. Kako prijazna je voda, ki bo vse tri vzela v svoje nežno naročje. Iz blodenj jo je prebudil otroški glas: »Ne, mamica! Prosim, ne mamica!«

Krik otroškega obupa jo je prebudil. V trenutku so se ji misli uredile. Ustrašila se je svoje namere. Zavedla se je, da nima pravice jemati sinovoma prihodnosti, da ne

Marija, Stane in Franci Arh leta 1960, last Staneta Arha

sme zaključiti njuni življenji. Tudi sebe ne sme uničiti, ker jo sinova potrebujeta. Odločila se je, da bo svoje življenje posvetila prihodnosti svojih sinov. Odločitev ji je povrnila moči, videla je pot naprej. Sklenila je, da usodo vzame v svoje roke. Preteklosti se ne da spremeniti, prihodnost pa lahko.

Kmalu se je ločila od neuravnovešenega moža in sklenila, da je moški ne bodo več izkoriščali. Tudi mati, njena zaupna prijateljica in edina prava opora, je zbolela in umrla. V sebi je zatajila obup, bolečino, ponižanje. Sama z dvema sinovoma je tiho in trmasto bila bitko z revščino in osamljenostjo. Trgala si je od ust, da je lahko vsaj malo nasitila lačna sinova. Vsak

zaslužen dinar je trikrat obrnila, preden ga je porabila za nujne nakupe. Iz železarne je z dovoljenjem nadrejenih prinašala odpaden les, da ji ni bilo potrebno kupovati kurjave. Obdelovala je najeti vrt, da je pridelala nekaj zelenjave. Pri kmetu Černetu je opravljala kmečka opravila, da je dobivala mleko zastonj. Dopust je izkoristila za nabiranje malin, borovnic in brusnic, ki jih je prodala.

Imela sva čudovito mamo, polno ljubezni in pozornosti, polno samoopovedovanj in žrtvovanj. Ni imela denarja, a je bila bogata v ljubezni in toplini v srcu. Pri njej se nikoli nisem počutil revnega. Bila je pravična in zelo poštena. Preveč je spoštovala avtoritete in jim slepo zaupala, zato so jo izkoriščali. Neštetokrat ponižana in zasmehovana ni zaupala v svoje sposobnosti, ni verjela vase. Ni se znala postaviti za svoje pravice, čeprav se je zavedala, da se ji godi krivica. Prevečkrat je ponižno sklonila glavo in trpela svojo usodo. Njeno borbo za preživetje sva z bratom opazovala vsak dan in se od nje učila. Izostrila sva socialni čut, zato naju je bolelo, če so naju zmerjali z raztrganci ali reveži. Včasih sva se tudi stepla z vrstniki, da bi obranila čast mamice. Kot reveža v zašitih oblekah sva bila pogosto zaničevana in pri odraslih kriva za dejanja, ki jih nisva storila. Revež se ne sme in se ne more braniti. Toda midva sva se borila, se branila.

Leta so tekla, sinova sta odrasla in se izobrazila za poklic. Nihče od njiju ni postal baraba. Ustvarila sta si svoji družini in podarila mamici kar štiri vnuke in vnukinjo. Revščina se je poslovila. Zaradi bolezni, ki je bila posledica slabih delovnih razmer v železarni, se je Marija predčasno upokojila. Organizem je potreboval pet let, da se je popravil in je lahko normalno dihala. Astma jo je potem spremljala še do konca življenja. Za Micko, kot so jo vsi klicali, so se začeli lepi dnevi, ki jih je tako dolgo pričakovala. Počutila se je zdravo. Ponosna je bila na sinova, ki sta bila zadovoljna v poklicu in srečna v družini. Prek njiju je doživljala uresničitev svojih želja. Oba sta jo rada obiskovala s svojimi otroki in ji pomagala v težavah. V krogu svojih prijateljic se je počutila srečna. Lahko si je privoščila izlete po Sloveniji in občasno tudi v tujino. Še vedno je rada pomagala vsakomur, ki je potreboval pomoč. Obiskovala je bolne in starejše, vse dokler ni sama zatislila oči v svojem devetdesetem letu.